

อภิเรียว

วิญญาณคนเป็น
ในวรรณกรรมญี่ปุ่น

อภิเรียวหรือวิญญาณคนเป็น หมายถึง วิญญาณของมนุษย์ที่มีชีวิต สามารถแยกส่วนหนึ่งออกจากร่างมาปรากฏให้เห็นข้างนอกได้ การที่อภิเรียวแยกออกจากร่างส่วนใหญ่มักมีสาเหตุมาจากแรงอาฆาตแค้น ทำให้วิญญาณส่วนหนึ่งแยกออกร่างไปทำร้ายคนที่เป่าหมายโดยที่เจ้าของวิญญาณเองอาจไม่รู้ตัว หนังสือเล่มนี้หยิบยกเรื่องเล่าเกี่ยวกับอภิเรียวที่น่าสนใจในวรรณกรรมญี่ปุ่น ตั้งแต่สมัยเอโดะจนถึงสมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยให้อ่านเข้าใจความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นเกี่ยวกับเรื่องพลังทางจิตวิญญาณของมนุษย์ในอีกแง่มุมหนึ่งที่น่าจะเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับคนไทย

ผู้สนใจหนังสือวิชาการของคณาจารย์และนิสิตบัณฑิตศึกษา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โปรดติดต่อ

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 02-2184899 โทรสาร 02-2184888

หรือ

ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 02-2187000 โทรสาร 02-2554441

อภิเรียว วิญญาณคนเป็นฯ

ISBN: 978-616-407-328-9

9 786164 073289

ราคา 140 บาท

อภิเรียว วิญญาณคนเป็น วรรณกรรมญี่ปุ่น

อรรถยา สุวรรณระดา

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ 177

อภิเรียว

วิญญาณคนเป็น
ในวรรณกรรมญี่ปุ่น

อรรถยา สุวรรณระดา

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับที่ 177

อิกิเรียว วิญญาณคนเป็นในวรรณกรรมญี่ปุ่น

อรรธยา สุวรรณระดา

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อรรธยา สุวรรณระดา

อิกิเรียว วิญญานคนเป็นในวรรณกรรมญี่ปุ่น

กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.

136 หน้า

ISBN: 978-616-407-328-9

จัดพิมพ์โดย

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองฉบับดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณี ชีวินศิริวัฒน์

โทร. (02) 218 – 4888

พิมพ์ครั้งที่ 1

จำนวน 500 เล่ม มิถุนายน พ.ศ. 2561

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

ตามความคิดความเชื่อญี่ปุ่น วิญญาณของคนที่ยังมีชีวิตอยู่หรือที่เรียกกันว่า “อิกิเรียว” (いかりょう) นั้น สามารถแยกส่วนหนึ่งออกจากร่างซึ่งยังมีชีวิตอยู่ออกมาปรากฏให้เห็นข้างนอกได้ การที่อิกิเรียวแยกออกจากร่างไปนั้นส่วนใหญ่มักมีสาเหตุมาจากแรงอาฆาตแค้น พลังความอาฆาตแค้นทำให้วิญญาณส่วนหนึ่งแยกออกจากร่างไปทำร้ายคนที่เป่าหมายแห่งความอาฆาตแค้นนั้นโดยที่เจ้าของวิญญาณเองอาจไม่รู้ตัว เรื่องเล่าเกี่ยวกับอิกิเรียวปรากฏอยู่ในวรรณกรรมญี่ปุ่นหลายชิ้น แต่สำหรับคนไทยที่คุ้นเคยแต่กับเรื่องวิญญาณคนตายออกจากร่างหรือไม่ก็เรื่องการนั่งสมาธิ ถอดจิตออกไปนั้น เรื่องของอิกิเรียวที่เป็นการแยกวิญญาณเพียงส่วนหนึ่งออกไปจากร่างที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นน่าจะเป็นเรื่องแปลกใหม่ที่น่าศึกษาเรียนรู้

ผู้เขียนเคยนำเสนอบทความเรื่อง “อิกิเรียวในวรรณกรรมญี่ปุ่น: วิญญาณคนเป็นแยกร่าง” ในการประชุมวิชาการนานาชาติ เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทยครั้งที่ 8 และได้รับความสนใจค่อนข้างมาก ผู้เขียนจึงคิดที่จะเขียนหนังสือเพื่อแนะนำเรื่องราวเกี่ยวกับอิกิเรียวของญี่ปุ่นให้คนไทยได้รู้จัก ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้ค้นคว้ารวบรวมวรรณกรรมญี่ปุ่นที่มีเรื่องของอิกิเรียวปรากฏอยู่โดยหยิบยกเรื่องเล่าเกี่ยวกับอิกิเรียวที่น่าสนใจในแต่ละสมัยตั้งแต่สมัยเอโดะจนถึงสมัยใหม่ พร้อมทั้งวิเคราะห์ภาพลักษณ์และความคิดความเชื่อเกี่ยวกับอิกิเรียวของญี่ปุ่นว่าแปรเปลี่ยนไปอย่างไรบ้างในแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ช่วยให้เข้าใจความคิดความเชื่อของคน

ญี่ปุ่นเกี่ยวกับเรื่องพลังทางจิตวิญญาณของมนุษย์ในแง่มุมที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่รู้จักคุ้นเคยมาก่อน

ผู้เขียนขอขอบคุณบริษัท Toyota Motor Thailand ที่ให้ทุนแก่สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้ผู้เขียนได้มีโอกาสไปค้นคว้าข้อมูลที่ประเทศญี่ปุ่น ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สิริมพร สุริยวงศ์ไพศาลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับละครโนเรื่อง *อะโอะอิโนะฮะอุเอะ* ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด ศีตีสารที่ให้ข้อมูลเรื่องการแบ่งประเภทวิญญาณมนุษย์ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยกรุณาตรวจคุณภาพหนังสือ ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.กณภัทร รื่นภิรมย์ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่อง *โฮเง็นโมะโนะงะตะริ* ขอขอบคุณอาจารย์สุวภา อีระกิตติกุลที่ช่วยวาดภาพปกและภาพประกอบ และขอบคุณคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่สนับสนุนทุนวิจัยและการและทุนสนับสนุนการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

อรรธยา สุวรรณระดา

ระบบถอดอักษรที่ใช้

ในหนังสือเล่มนี้ใช้ระบบถอดเสียงอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยใน พ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร. กัลยาณี สีสสุวรรณ, ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์, ผศ.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล(ปัจจุบันคือ ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะินาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยคือ ผศ.ดุขฎิพร ขำนิโรศานต์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยอักษรโรมันเป็นอักษรไทยซึ่งขออธิบายโดยสังเขปดังนี้

สระ	
อักษรโรมะจิ	อักษรไทย
(สระเสียงสั้น, สระเสียงยาว)	
a , ā	อะ , อา
i , ī	อิ , อี
u , ū	อุ , อู
e , ē	เอะ , เอ
o , ō	โอะ , โอ
-ya , -yā	เอียะ , เอีย
-yu , -yū	อิ้ว , อีว
-yo , -yō	เอียว , เอียว

พยัญชนะ	
อักษรโรมะจิ	อักษรไทย
p เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	พ ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ท ต
*ts	ทซ์
ch	ช
d	ด
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อกำพางค์ทำ หน้าที่คล้ายตัวสะกด) เมื่อเกิดหน้า p, b, m เมื่อเกิดหน้า k, g, w เมื่อเกิดที่อื่นๆ	 ม ง น
n' (ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและ ตามด้วยสระ)	น

s	ซ
*sh	ฌ
*z	ซ
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ค ก
g เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก ง
h	ฮ

(* คือส่วนที่ผู้อ่านทั่วไปอาจยังไม่คุ้นเคยนัก)

อนึ่งคำบางคำที่ใช้แพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเช่นเดิม เช่น

เกี้ยวโต นารา กิโมโน เฮอัน เอโดะ ไดเมียว

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
บทที่ 1 อภิธานศัพท์ในวรรณกรรมสมัยสุโขทัย	7
1.1 เกณฑ์นิพนธ์ในวรรณคดี	7
1.2 นิพนธ์ในวรรณคดี	16
1.3 คนจะกวีนิพนธ์ในวรรณคดี	17
1.4 วรรณคดีนิพนธ์	25
สรุป	29
บทที่ 2 อภิธานศัพท์ในวรรณกรรมสมัยอยุธยา-ธนบุรี	31
2.1 นิพนธ์ในวรรณคดี	32
2.2 นิพนธ์ในวรรณคดี	38
2.3 นิพนธ์ในวรรณคดี	44
2.4 นิพนธ์ในวรรณคดี	55
สรุป	58
บทที่ 3 อภิธานศัพท์ในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์	59
3.1 นิพนธ์ในวรรณคดี	59

	หน้า
3.2 โชะโรชะริโมะโนะงะตะริ	66
3.3 โฉะโกะกะเฮียะกุโมะโนะงะตะริ	70
3.4 คิปปิ์ซุโนะกะมะ	75
สรุป	81
บทที่ 4 อิกิเรียวในวรรณกรรมสมัยใหม่	83
4.1 ฟุฉิจินะกะงะมิ	83
4.2 เฮียะกุโมะโนะงะตะริ	91
4.3 มุซุเมะโนะอิกิเรียว	97
4.4 อิกิเรียว	101
สรุป	107
บทสรุป	108
ภาคผนวก : ประวัติผู้แต่งวรรณกรรม	111
บรรณานุกรม	117
ดัชนีรายชื่อวรรณกรรม	120
ดัชนีรายชื่อนักเขียน	122
ประวัติผู้เขียนหนังสือ	123

บทนำ

อิกิเรียว (いきりょう) หมายถึงวิญญาณในร่างของมนุษย์ที่มีชีวิตสามารถแยกส่วนหนึ่งออกจากร่างซึ่งยังมีชีวิตอยู่ออกมาปรากฏให้เห็นข้างนอก คนญี่ปุ่นมีความเชื่อในเรื่องอิกิเรียวที่แยกออกจากร่างได้นี้โดยจะเห็นได้จากวรรณกรรมญี่ปุ่นหลายเรื่องนับตั้งแต่สมัยเฮอัน¹เป็นต้นมา ในวรรณกรรมญี่ปุ่นส่วนใหญ่ การที่อิกิเรียวแยกออกจากร่างมานั้นมักมีสาเหตุจากความอาฆาตแค้น พลังแห่งความอาฆาตแค้นทำให้วิญญาณส่วนหนึ่งแยกออกจากร่างไปทำร้ายคนที่เป็นเป้าหมายแห่งความอาฆาตแค้นนั้นโดยที่เจ้าของวิญญาณเองอาจไม่รู้ตัว คนที่ถูกอิกิเรียวทำร้ายจะมีอาการเหมือนถูกวิญญาณร้ายเข้าสิงหรือมีอาการป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุและอาจถึงแก่ชีวิตได้ ส่วนเจ้าของร่างซึ่งแยกอิกิเรียวออกไปนั้น ในบางกรณีก็ยังใช้ชีวิตตามปกติสุขโดยไม่ทราบว่าวิญญาณส่วนหนึ่งของตนได้แยกออกไปทำอะไรข้างนอกนั้น

เรื่องราวเกี่ยวกับอิกิเรียวปรากฏอยู่ในวรรณกรรมญี่ปุ่นหลายชิ้น วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงและทำให้เรื่องของอิกิเรียวเป็นที่รู้จักกันดีก็คือวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* (源氏物語) เขียนโดยมูระซะกิ นิกิบุ (むらさきしきぶ) นักเขียนหญิงในสมัยเฮอัน เนื้อเรื่องเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิตรักของตัวละครเอกที่ชื่อเก็นจิ (源氏) ซึ่งมีสัมพันธ์รักกับผู้หญิงหลายคน

¹ ช่วงที่เกียวโตเป็นเมืองหลวงของญี่ปุ่นตั้งแต่ค.ศ.794 จนถึงค.ศ.1185 ที่ย้ายเมืองหลวงไปยังเมืองคะมะกุระ

โรคุโจ (六条御息所) ซึ่งเป็นผู้หญิงคนหนึ่งของเก็นจิเกิดความคับ
แค้นอาฆาตผู้หญิงคนอื่นของเก็นจิ ทำให้อีกิเรียวของโรคุโจออกมาทำร้าย
บรรดาผู้หญิงของเก็นจิ อีกิเรียวในวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยหลังจากนั้นก็ดู
เหมือนว่าจะมีต้นแบบมาจากอีกิเรียวของโรคุโจในเรื่อง เก็นจิโมะโนะงะ
ตสึ นี เพียงแต่จะมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง

เกี่ยวกับเรื่องวิญญาณมนุษย์นั้น นักวิชาการด้านคติชนวิทยาของ
ญี่ปุ่นแบ่งวิญญาณมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ วิญญาณคนเป็นหรืออีกิ
เรียว และวิญญาณคนตายหรือมิเรียว (死霊) วิญญาณคนเป็นเป็น
วิญญาณอิสระ สามารถผลจากร่างมนุษย์ออกไปยังที่ต่าง ๆ บางครั้งจึง
เรียกว่าวิญญาณผลร่าง (遊離霊) เชื่อกันว่าหากวิญญาณชนิดนี้ออก
จากร่างจะทำให้คนอยู่ในสภาพที่ร่างกายหยุดทำงาน เวลาผู้ป่วยอาการ
หนักใกล้เสียชีวิต บางครั้งจึงมีการทำพิธีเรียกวิญญาณ (たまひび、魂よ
び) วิญญาณจะผลจากร่างของเด็กได้ง่าย ในภูมิภาคมูโงะกุของญี่ปุ่น
จึงมีความเชื่อว่า ในการพาเด็กไปสักการะศาลเจ้าครั้งแรกต้องขอให้
เทพารักษ์ของชุมชนเป็นผู้ใส่วิญญาณเข้าร่างของเด็ก ส่วนวิญญาณคนตาย
หมายถึงวิญญาณที่หลงเหลืออยู่ภายหลังมนุษย์เสียชีวิตไปแล้ว ต้องได้รับ
การบวงสรวงจากญาติพี่น้องตามช่วงเวลาที่กำหนดไปจนถึงปีที่ 33(บาง
พื้นที่ต้องใช้เวลาถึง 49 หรือ 50 ปี)จึงจะกลายเป็นวิญญาณบรรพบุรุษและ
ได้เลื่อนสถานภาพเป็นเทพเจ้า วิญญาณคนตายอันเกิดจากผู้เสียชีวิตโดย
มีความอาฆาตพยาบาทหลงเหลืออยู่ หรือผู้ที่ไม่มีคนบวงสรวงให้อย่าง
ครบถ้วนถูกต้องจนกลายเป็นวิญญาณบรรพบุรุษ จะกลายเป็นวิญญาณ